

Оцінка результатів наукової діяльності в Україні: нормативно-правовий аспект. Характерні особливості сучасного етапу відтворення глобальної економічної системи актуалізували для більшості країн необхідність суттєвого вдосконалення застосовуваної системи державного регулювання в частині посилення спрямованості останньої на максимально ефективне створення, використання й поширення нових знань як найбільш креативного на сьогодні ресурсу розвитку економіки. Інтенсивне продукування, зокрема, невітленої форми цього ресурсу постає завданням, виконання якого для окремих країн зводиться лише до кроків у напрямі реформування науки, що здебільшого вичерпується або цілковитим нівелюванням ролі та значення академічного сектору як такого, або його функціонуванням в умовах максимально формалізованого, суто кількісного виміру ефективності здійснених наукових досліджень. Тобто фактично йдеться про переведення фундаментальної й прикладної академічної науки на засади оцінювання результативності діяльності її установ виключно з позиції рентабельності виконуваних ними наукових досліджень. Таким чином <...> відбувається цілковита підміна сутності принципово різних етапів реалізації інноваційного циклу, адже відсутність (або ж щонайбільше низький рівень) у суб'єктів господарювання інноваційної спроможності залучати новації неможливо компенсувати хоч би яким високим рівнем наукової активності.

<...> Украй актуальними завданнями для вітчизняної практики залишаються вироблення та узгодження чітких рекомендацій щодо правових засад унормування процедури оцінювання результативності наукової діяльності в Україні на законодавчому рівні.

<...> **Проект Концепції оцінювання результатів наукової діяльності.** Концепція визначає правові й організаційні засади оцінювання результативності наукової діяльності, встановлює принципи, критерії та показники такого оцінювання.

Проект Концепції розроблено відповідно до основних положень чинної нормативно-правової бази України у сфері наукової діяльності, зокрема Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р. № 1977-ХП, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних та конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету» від 25.08.2004 р. № 1084, постанови президії НАН України «Про затвердження Порядку формування тематики та контролю за виконанням наукових досліджень у Національній академії наук України» від 28.01.2005 р. № 24, ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері

науки і техніки. Структура і правила оформлення», який був затверджений наказом Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 23.02.1995 р. № 58 і набрав чинності з 01.01.1996 р.

Загальні положення.

1. Метою Концепції є визначення та систематизація інструментарію об'єктивного оцінювання результатів наукової діяльності, узагальнення наукової і практичної (соціальної, економічної, екологічної) цінності виконаних наукових досліджень.

2. Оцінюванню підлягають результати науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у рамках фундаментальних та прикладних досліджень, здійснених відповідно до державних цільових науково-технічних (економічних) програм, окремих договорів, контрактів та завдань, що фінансуються за рахунок коштів державного чи місцевого бюджетів.

3. Загальне оцінювання результатів завершених фундаментальних і прикладних наукових досліджень за певний період є однією зі складових аналізу діяльності наукової установи.

4. Результати оцінювання може бути використано при прийнятті рішень щодо продовження (або припинення) фінансування робіт, пов'язаних з наступним етапом виконання наукових досліджень.

Засади, принципи, критерії, показники оцінювання результатів наукової діяльності.

5. Процес оцінювання результатів наукової діяльності базується на таких основних засадах:

– унікальність, оригінальність, вагомість отриманих результатів науково-дослідної роботи (НДР) у частині сприяння подальшому розвитку певної галузі науки як в Україні, так і у світі;

– проведення цілеспрямованих фундаментальних наукових досліджень, результати яких сприяють започаткуванню важливих прикладних науково-технічних проектів в інтересах національної економіки;

– виконання НДР з участю визнаних наукових шкіл, фахівців провідних університетів та науково-дослідних установ (вітчизняних й іноземних);

– організація і проведення виконавцями досліджень всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференцій;

– залучення установи, що здійснює НДР, у національне та світове наукове співробітництво, участь у спільних наукових проектах, отримання міжнародних грантів;

– підготовка під час виконання досліджень наукових кадрів вищої кваліфікації (кандидатів і докторів наук);

– залучення до виконання досліджень обдарованої молоді з вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

6. Основними принципами оцінювання результатів наукової діяльності є:

- перспективність;
- актуальність та узгодженість із пріоритетними напрямками розвитку (у сфері науки і техніки, інноваційної діяльності);
- наукова новизна та інноваційна спрямованість;
- практична цінність;
- світова інтегрованість.

7. Підсумок діяльності наукового колективу характеризується чітко встановленим переліком результатів у сфері фундаментальних і прикладних досліджень. Зокрема, результати фундаментальних досліджень передбачають, що:

- здійснено відкриття;
- виявлено нове явище або нову властивість уже вивченого раніше явища;
- підготовлено доповідь;
- висунуто та обґрунтовано наукову гіпотезу;
- розроблено концепцію;
- сформульовано теорію;
- узагальнено способи розв'язання часткових наукових завдань;
- систематизовано раніше відомі підходи щодо застосування теорій і використання винаходів у практиці.

Результати прикладних досліджень характеризуються розробленням *проектів*:

- нормативно-правового акта;
- програми, стратегії;
- методики (методичних рекомендацій, методології);
- нормативів.

8. Форми визнання наукових результатів фундаментальних і прикладних досліджень поділяються на основні, додаткові й особливі.

Основні форми:

- публікація наукових статей (у вітчизняних та іноземних фахових виданнях);
- видання навчального посібника, підручника, наукової монографії (розділів у колективних наукових монографіях), наукової доповіді;
- затвердження підсумкового наукового звіту про результати виконання НДР вченою радою установи.

Додаткові форми:

- прийняття до розгляду органами виконавчої й законодавчої влади (центральною, регіональними; міністерствами, відомствами, комітетами);
- організація громадських наукових заходів (круглого столу, конференції, навчального семінару).

Особливі форми:

- присудження нагороди (державної, міжнародної);
- присудження почесного вченого звання (вітчизняною чи іноземною науковою або освітньою установою).

9. Критерії оцінювання результатів наукової діяльності поділяються на дві групи.

До першої групи входять критерії:

- *новизни* (ознака – наявність у результатах нових наукових знань; рівень – від уже відомого до абсолютно нового масиву знань; показники – підтверджені експертними висновками відкриття у сфері фундаментальних досліджень, запатентовані винаходи та об'єкти промислової власності в галузі прикладних досліджень);

- *значення для науки і практики* (ознака – масштаб впливу результатів наукових досліджень на науку, економіку, соціальну сферу, екологію; у галузі фундаментальних досліджень характеризується діапазоном показників від поширення вже відомих знань і передового досвіду до докорінних змін у науці, техніці, економіці, у сфері прикладних досліджень – від використання на окремому підприємстві до застосування в межах національного господарства в цілому, в інноваційній сфері – від реалізації виробів на місцевому ринку до виходу на світовий ринок);

- *об'єктивності* (ознака – ступінь обґрунтованості результату наукового дослідження; рівень – від невідповідності до повної відповідності оцінки результату);

- *доказовості* (ознака – характер використовуваної інформації, методи її оброблення, способи отримання);

- *точності* (переважно для прикладних досліджень: ознака – відповідність моделі, дослідного зразка стандартам).

Названі критерії знаходять відображення в системі не лише якісних (рівень новизни, відповідність отриманих результатів світовому науково-технічному рівню), а й кількісних показників, а це:

- кількість державних і міжнародних премій, нагород, почесних звань, отриманих інститутом або його співробітниками;

– кількість організованих наукових заходів (конференцій, семінарів, конгресів, симпозіумів) та опублікованих за результатами їх проведення тез наукових доповідей;

– кількість наукових статей, наукових доповідей, наукових монографій, підручників, навчальних посібників;

– визнання наукових досягнень міжнародною науковою спільнотою (включення результатів наукових досліджень (НД) у міжнародні енциклопедичні видання тощо);

– чисельність докторантів та аспірантів, котрі беруть участь у виконанні НД, а також підготовлених у процесі здійснення НД;

– виконання роботи в рамках міжнародного проекту на конкурсній основі;

– наявність позитивних експертних висновків та рецензій на отримані результати НД;

– кількість заявок на одержання охоронних документів про право інтелектуальної власності.

До другої групи належать такі критерії оцінювання результатів наукової діяльності:

– *теоретико-методологічний* (визначає ступінь впливу цих результатів на систему знань про суспільство);

– *суспільно-практичний* (встановлює ступінь впливу результатів на суспільну практику);

– *ціннісно-культурний* (визначає ступінь впливу результатів на культуру соціуму).

Показниками оцінювання за теоретико-методологічним критерієм є:

1) зміцнення й розвиток уже наявних теоретичних традицій;

2) поява нових теоретичних побудов (новизна останніх передбачає, що вони пояснюють нові суспільні явища, постають джерелом нових схем, підходів, методів, мають прогностичний потенціал і стають базою для формулювання нових гіпотез, є засобом перевірки, підтвердження й удосконалення теорій, які вже існують).

Показники оцінювання за суспільно-практичним критерієм:

1) внесок у зміцнення й захист соціального порядку шляхом удосконалення вже наявних соціальних технологій і стратегій;

2) внесок у забезпечення виважених і поступових, соціальних перетворень через розроблення нових соціальних технологій та стратегій.

Показники оцінювання за ціннісно-культурним критерієм:

1) унікальність результатів дослідження;

2) внесок у зміцнення традиційних ціннісних засад суспільного життя (їх збереження й розвиток шляхом культурних та ідеологічних інновацій).

Прикінцеві положення.

10. Запровадження загальнодержавної процедури оцінювання результатів наукової діяльності передбачає розроблення та затвердження на законодавчому рівні інформаційно-аналітичної системи здійснення постійного моніторингу результативності наукових досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. <...> Вітчизняна нормативно-правова основа оцінювання результативності наукової діяльності потребує виваженого й однозначного регламентування цього процесу в частині тлумачення форм результатів наукових досліджень, а також пропонує для подальшого використання критеріїв та показників здійснення безпосереднього оцінювання. Унормування як методологічних рекомендацій щодо процедури оцінювання результатів наукової діяльності, так і організаційного механізму його реалізації унеможливить розгляд та обговорення тих підходів до реформування наукової галузі, поява яких зумовлена виключно політико-економічною кон'юнктурою (***Одотюк І. Оцінка результатів наукової діяльності в Україні: нормативно-правовий аспект // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2012. – № 3. – С. 38–42.***).